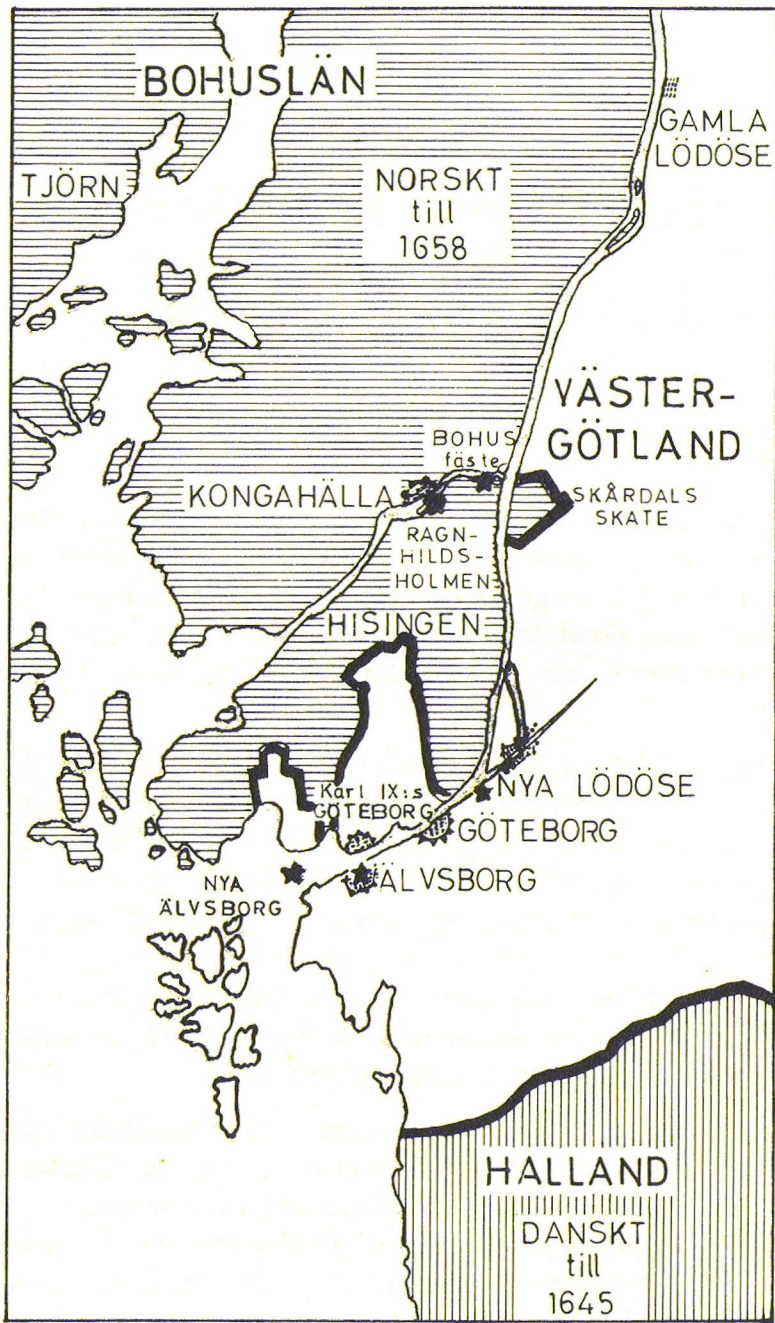

Godkänd för spridning ÖB 1984-09-04

NYA VARVETS HISTORIA

HENRIK WARFVINGE

Gränssituationen vid Göta Älvs mynning före 1645

Nya Varvets historia

HENRIK WARFVINGE

Förhistoria till 1690-talets slut

Den smala landremsan, tillhörande Sverige vid Västerhavet, omgavs sedan urminnes tider av danskt och norskt territorium. Läget var utsatt. Sveriges enda utfartsled till Västerhavet kunde lätt avskäras av såväl danska som norska angrepp; detta så mycket mer som Danmark och Norge redan tidigt var i person-alunion.

Längre upp vid Göta Älv låg under medeltiden staden Lödöse (Gamla Lödöse). Denna handelsort var en nagel i ögat på framför allt Norge i merkantilt hänseende, men dessutom var älven med tillfarten till denna ort svårnavigerad. Norge kunde efter anläggandet av Bohus fästning, och med utnyttjande av sin enklav Skårdals Skate, genom hårda tullar ekonomiskt strypa staden, varför man etablerade en ny stadsbildning längre ner utefter älven, i det delta, som Sävån bildade. Denna stad fick först namnet Götaholm, senare Nya Lödöse eller Nylöse.

1542 befallde Gustav Vasa, att borgarna i Nylöse skulle flytta till ett område söder och öster om slottet Älvsborg, dvs området, där nu Sockerbruket är beläget. Den nya staden fick namnet Älvsborg med privilegier från 1547. 1563 belägrade danskarna Älvsborg, varvid borgarna i staden själva brände denna och flydde. Danskarna erövrade staden och slottet, och Sverige fick i freden i Stettin 1570 återköpa slottet och kringliggande områden

för 150.000 riksdaler (Älvsborgs första lösen), som betalades inom tre år.

Staden Älvsborg återuppfördes i princip aldrig utan invånarna flyttade tillbaka till Nylöse, som återfick privilegierna 1587.

Ett nytt försök att etablera en handelsstad vid Göta Älvs mynning påbörjades av Carl IX, som 1603 grundlade en stad på svenskt område på Hisingen (Färgenäs) och här möter vi för första gången namnet Göteborg. Staden fick dock en kort livslängd, ty redan 1611 förstördes staden av danskar och norrmän. Följande år erövrades Älvsborgs slott och åter var Sverige avstängt från Västerhavet. I freden i Knäred 1613 dömdes svenskarna att betala den enorma summan av en miljon riksdaler. Denna summa, Älvsborgs andra lösen, var betald 1619 genom hårda skatteutskrivningar och lån från utlandet.

Som en kuriositet kan nämnas att den sista reversen på ett sådant lån dödades i brist på intressent genom riksdagsbeslut 1967.

Kravet på en västlig hamnstad fanns dock som något oundvikligt och kung Gustaf II Adolf sökte omedelbart ett nytt Göteborg, och redan i mars 1619 förelades kungen en första stadsplan, som dock på grund av särskilda förhållanden ändrades 1620 till nuvarande utseende på inom vallgraven belägna delen av Göteborg. Denna nya stad fick sina privilegier 1623.

Redan vid slottet Älvsborgs anläggning på 1200-talet anlades en "skeppsgård" invid slottet till försvar av älvmynningen och i samband med staden Älvsborgs etablerande utökades och förstärktes denna örlogshamn under 1500-talets senare hälft.

Göteborgs fasta försvar blev genom framskjutna befästningar (Nya Älvsborg på Kyrkogårdsholmen, Billingen och Rya Nabbe) samt stadens omgivande befästningsverk väl tillgodosett men det var sämre beställt med det flytande försvaret. Stadens magistrat hade redan 1623 vänt sig till kungen med anhållan, att några örlogsskepp skulle, för stadens skydd förläggas till Göteborg. Denna begäran beviljade kungen genom inköp från Holland av

åtta skepp, som förlades till den gamla skeppsgården nedanför slottet Älvsborg. Några förtöjningsringar inslogs i berget, skeppsbyggarna förbättrades och två vakthus (Corps de Gardie) uppfördes. Fartygsförläggningen blev dock inte långvarig, ty redan 1626 överfördes fartygen till Stockholm som ersättning för skepp ur huvudflottan, som 1625 förolyckats utanför Domenäs vid inloppet till Rigabukten. Sedermera togs skeppsgårdens ringa resurser i anspråk för örlogsfartyg, som tillfälligt, tid efter annan, avdelades till Västkustens försvar.

Under Sveriges krig med Danmark 1643-1645 fick Göteborg utstå en tidvis verksam blockad. Kung Christian IV, som ledde operationerna hävde dock blockaden, när han fick underrättelsen att en av svenskarna i Holland förhyrd flotta gått till sjöss och det blev en betydelsefull uppgift för en av de svenska amiralerna, Mårten Thijssen, att undsätta Göteborg.

I skilda etapper hade Göteborg under åren 1644 och 1645 tillförts tolv skepp och en fregatt, vilka på en bevakningslinje mötte en dansk flotta på 20 skepp mellan Billingen och Kyrkogårdsholmen. Några stridshandlingar ägde ej rum. Den danske amiralen Ove Gedde avseglade därför mot Köpenhamn med sin flotta. Genom en storm tillfogades härvid den danska flottan stora förluster. Vid freden i Brömsebro, som några månader senare avslutade detta krig erhöll Sverige Halland på 30 år, och nådde äntligen Västerhavet på bredare front.

Även under Carl X Gustafs och Carl XI:s krig med Danmark 1657-1660 respektive 1675-1679 visade sig danska flottor utanför Göteborg. De fartyg, som då bildade Göteborgseskadern, utgjordes till huvuddel av handels- eller kompaniskepp hemmahörande i Göteborg, och som där mot viss premiering utrustats och beväpnats för Kronans räkning.

Redan 1654 hade Kungl Maj:t beslutat, att amiralitetet i Göteborg skulle återuppta skeppsbyggnadsverksamhet och av detta skäl av staden arrenderat masthamnar öster om Stigberget och förlades färdiga örlogsfartyg till Stigberget. Masthuggsvarven tillhörde

inte Kronan och dessutom var vid dessa varvsanläggningar vat- tendjupet ringa, varför dåvarande chefen för Göteborgseskadern, amirallöjtnanten Daniel Strussflycht, föreslog amiralitetskollegiet, att Kronans varv borde anläggas vid stranden invid Stigbergsber- get.

I frederna i Roskilde och Köpenhamn 1660 hade Sverige fått havet till sina gränser och Göteborg kommit i tryggare läge. Han- delns och sjöfartens ökning krävde ett bättre skydd mot osäkerheten till sjöss, som kännetecknade 1600-talets senare del. Det skulle dock dröja fram till sekelskiftet, innan de maktägande beslutade att tillgodose behovet av en permanent Göteborgseskader. Det gamla amiralitetsvarvet vid Stigberget hade fått förfalla, och det ansågs ur flera synpunkter lämpligt att flytta Kronans varv närmare Göta Älvs mynning.

Planerings- och anläggningstiden

I maj 1698 fastställde Carl XII ett nybyggnadsprogram för nio örlogsskepp och några mindre fartyg, avsedda att stationeras i Göteborg. Förlägningsfrågan måste utredas och det tillsattes en kommitté bestående av schautbynacht (amiral) Otto Siöstierna, kapten Johan Kuylenstierna och skeppsbyggmästaren Charles Sheldon. Till kommittén knöts även en generalkvartermästerlöjtnant vid namn Paul Leijonsparre för att vara behjälplig med kart- och annat ritarbete.

Kommitténs utredning framlades i början av augusti 1699. I denna utredning redovisas tre olika platser; Hållgårdssporten, under bastionen Carolus XI Rex (numera Stena Lines provi- antmagasin), nedanför Stigberget (nuvarande "Amerika-kajen") och innanför Billingen.

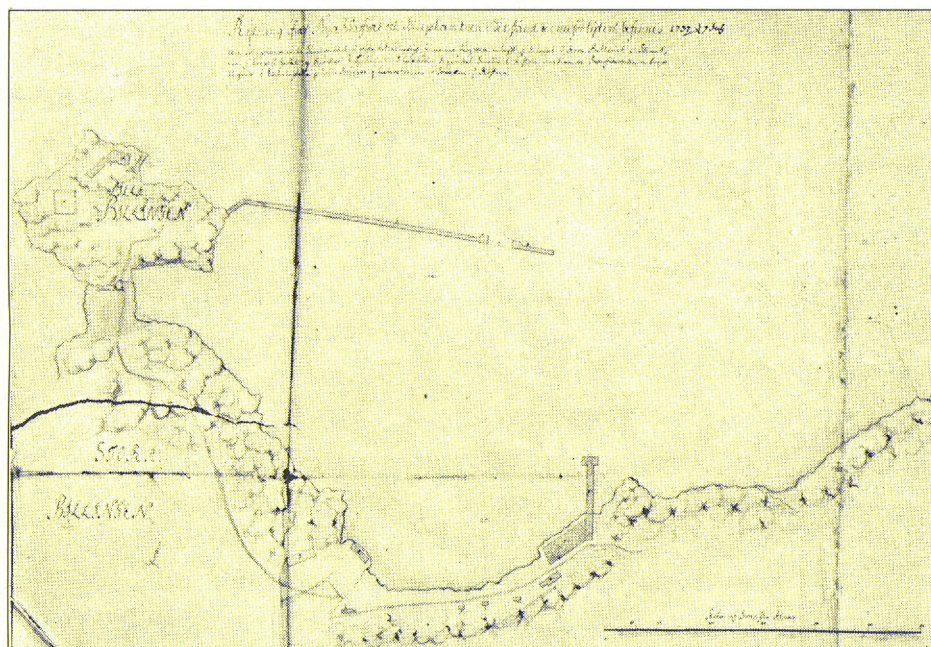
Amiralitetsämbetet anslöt sig till de sakkunnigas uppfattning att Billingeförslaget var det lämpligaste för skeppshamnen och var- vet.

Läget gav möjlighet för där liggande fartyg att i hast komma till

sjöss. Djupet var tillräckligt, varför dyrbar muddring ej erfordrades, och dessutom var platsen avskild från staden, så att fartygens in och utseglande inte så lätt kunde bliva känt i staden.

I slutet av augusti 1699 överlämnades ärendet till kungen, som beslöt att platsen vid Billingen måtte bliva anlagd och därmed var lokalen för den nya flottstationen eller det till våra dagar bevarade Nya Varvet fastställt.

Men många turer skulle dock förekomma. Ännu 1737 var Nya Varvet icke utbyggt.

Nya Varvet med skeppshamn, annex till Gamla Varvet

När Carl XII återupprättade Göteborgseskadern 1698 fattades ej något beslut om platsen för stationeringen av denna eskader, varför provisoriskt Gamla Varvet även fortsättningsvis måste användas, ett provisorium, som fick bestå i 100 år.

Förutom till de båda varven var amiralitetet förlagt till Göteborgs stad, där under tiden 1700-1769 det sk Amiralitetsmagasinet disponerades för skeppsproviant, spannmål och fartygsutredning. Denna byggnad var uppförd i sten och utgjorde en flygel till Kungshuset eller nuvarande residenset.

Nyåret 1700 blev amiralen Erich Siöblad guvenör (landshövding) över Göteborgs och Bohus län samt tillika chef för Göteborgseskadern. Siöblad hade 1678 utnämnts till amiral, 29 år gammal. Han var dock synnerligen självständig och hänsynslös och begick, sett med regeringens ögon, diverse olagliga handlingar, varför han 1711 ställdes till ansvar och i april 1712 dömdes "förlustig liv, ära och gods" men benådades.

Under Siöblads 11-åriga tid som chef för Amiralitetet i Göteborg tillkom flera större arbeten på Nya Varvet. Ett Corps de Garde uppsattes, ett batteri på Lilla Billingen, palisad mellan Stora och Lilla Billingen, vaktkurar, masthamn med pålverk och 12 sänkverk av mastlängds djup iordningsställdes.

Sedan Siöblad 1712 fråntagits sin befattning ägnade man ringa intresse åt Nya Varvet och det blev endast tillfällig uppläggningsplats för avrustade fartyg.

I maj 1717 genomförde dansk-norske kommendören Tordenskiöld en djärv men inte helt oväntad attack mot Göteborgseskadern, som till huvuddel var förlagd till Nya Varvet. Attacken avvisades bl a genom en förnämlig insats av fartyg disponerade av kaparkommendören Lars Gatenhielm.

Förmodligen som en konsekvens av detta anfall beordrade Carl XII att Göteborgseskaderns skepp skulle förläggas till Marstrand och galärerna till Strömstad, men på grund av penningbrist blev detta aldrig genomfört. Därigenom undgick fartygen sannolikt att förstöras vid Tordenskiölds upprepade anfall mot Bohuslän och Marstrand, en verksamhet, som avslutades med ett misslyckat anfall mot Nya Älvsborg 1719.

Nya Varvet fick åter försjunka i sin törnrosasömn och först 1747

ansåg sig Amiralitetskollegiet tvunget att undersöka förhållandena och yrka på en definitiv förflyttning från Gamla Varvet till Nya Varvet.

1752 fastställde Kungl Maj:t förbättringsförslag på Nya Varvet och förbjöd ytterligare utbyggnad av Gamla Varvet.

Under 1770-talet började hattpartiet diskutera försäljning av varvet. Denna fråga blev dock vilande. Kung Gustaf III lät verkställa upprepade undersökningar, om någon annan hamn på Västkusten skulle vara lämplig som ersättning för Nya Varvet som bas för de till Västkusten förlagda sjöstridskrafterna.

Bland andra fick generalamiralen af Trolle utreda frågan och han föreslog en förflyttning till Marstrand, men detta förslag föll i brist på pengar. Kungen deklarerade dock genom ett brev 21 februari 1776 att "Götheborg må hedanefter som hittills blifva station för den escader som Vi finna nödig för denna kustens försvar".

Medelstildelningen för underhållet av örlogsetablissemnet på Nya Varvet blev dock under denna tid allt knappare och anläggningarna på Nya Varvet förföll mer och mer.

Nya Varvets pånyttfödelse

Den 14 oktober 1799 anvisade Gustaf IV Adolf medel för iståndsättning av Nya Varvet enligt uppgjord plan. Förslaget till modernisering av varvet godkändes av kungen 1801, men arbetena fortskred långsamt.

Verklig fart blev det först när konteramiral Johan af Wirsén blev chef på platsen. Han avlät 1815 en rapport, där varvets tillstånd i ampra ordalag beskrevs som mycket dåligt. Rapporten resulterade i en ny plan för modernisering och så fick Nya Varvet det utseende, som det i huvudsak har kvar idag.

Under de första åren tvangs man, för att täcka behovet av bostäder och förläggningar, inköpa olika privata bostadshus, som kunde användas av personalen.

1907 nedlades fängelset på Nya Varvet och flottan övertog hela området.

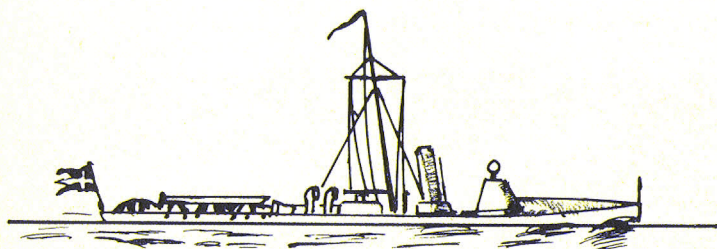
Under första världskriget användes Nya Varvet som station för mindre fartyg som torpedbåtar och undervattensbåtar. Också en flygstation för sjöflygplan förlades 1916 till Nya Varvet. Den för sjöflygplanen avsedda slipen kan man fortfarande se i strandkanten nordost om matinrättningen.

Efter första världskrigets slut fick Nya Varvet åter sjunka ner till bara en depå med några fartyg i materialreserv. 1925 års försvarsbeslut innebar bl a att Nya Varvets personalstyrka nedgick till totalt ett 60-tal man.

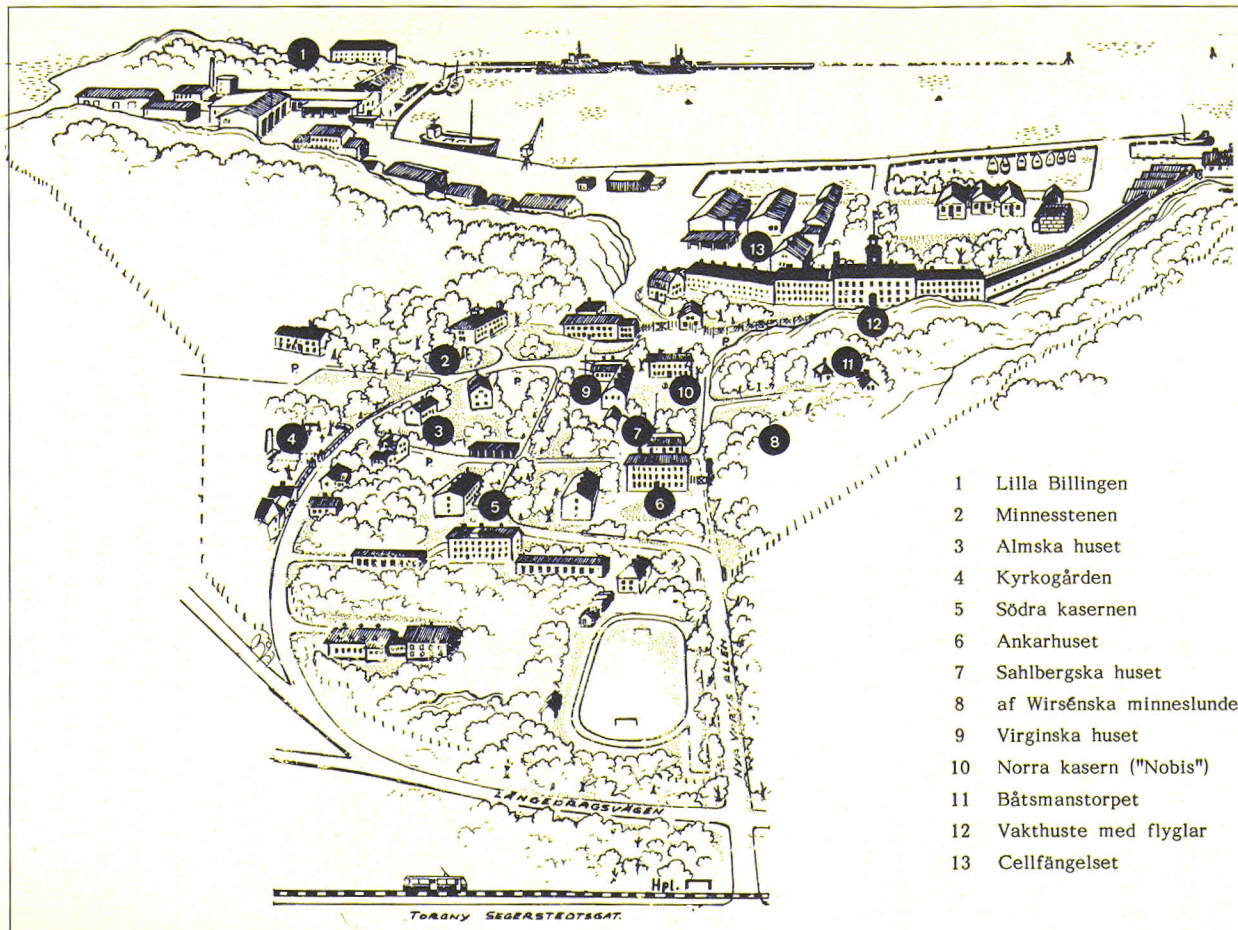
Som organisatorisk mobiliseringsenhet upprättades 1936 Västkustens Marindistrikt, senare ändrat till MarinkommandoVäst, i vilken organisation inlemmades Göteborgs Örlogsvarv och Göteborgs Örlogsstation. Denna organisation bibehölls hela andra världskriget för att 1966 ändras till Västkustens Örlogsbas med Teknisk förvaltning.

1982 skedde åter en omorganisation, varvid Västkustens militärkommando bildades som en sammanslagning av flottans enheter med Älvsborgs Kustartilleriregemente, varvid flottan avflyttade från Nya Varvet till Käringberget. Nya Varvet såldes 1985 till civil ägare och de "statliga" byggnaderna iordningställdes bl a som lokaliteter för Nordiska Hälsovårdshögskolan.

ÖVERSIKTSKARTA ÖVER NYA VARVET.

(Siffrorna hänvisar till närmare beskrifning av angivna föremål)

- 1 Lilla Billingen
- 2 Minnesstenen
- 3 Almska huset
- 4 Kyrkogården
- 5 Södra kasernen
- 6 Ankarhuset
- 7 Sahlbergiska huset
- 8 af Wirséniska minneslundan
- 9 Virginska huset
- 10 Norra kasern ("Nobis")
- 11 Båtsmanstorpet
- 12 Vaktbustad med flyglar
- 13 Cellfängelset

TORSHOVSKA SÄKERHETSSTÄLLEN

SEVÄRDA BYGGNADER OCH MINNESMÄRKEN

1. Lilla Billingen

Nedre Billingebatteriet påbörjades som en försvarsanläggning för inloppet till Nya Varvet och blev ytterligare förstärkt efter Tordenskiolds anfall 1719. I batteriet uppställdes ett antal kanoner, troligen 12 st 14 £ (pundiga) kanoner. Dessa användes senast som salutbatteri med modernare 57 mm kanoner av 1890-modell.

Vakthuset, uppfört 1731, ansågs som kvarter för bevaknings- och förläggningslokal för bemanningen till Billingebatteriet. Det ursprungliga huset brann ned 1749 men återuppbyggdes på entreprenad av handelsmannen Petter Bagge och inbesiktigades 1754. Huset renoverades på 1970-talet, varvid den ursprungliga vaktgången mot norr öppnades.

Invid Lilla Billingens norra strand uppfördes 1750, även den på entreprenad av ovan nämnde Petter Bagge, den nu som byggnadsminnesmärke bevarade Inventariiekammaren, den stora vita stenbyggnaden, synlig i varvsverkstadsdelens nordvästligaste del. Byggnaden inbesiktigades 1755. Under fängelsetiden 1871-1891 utarrenderades hela byggnaden till virkesfirman Strömman & Larsson. Företaget hade snickerifabrik vid Eriksdal, väster om och gränsande till Nya Varvet, och man erhöll tillstånd att anlägga en lokaljärnväg mellan Eriksdal och Nya Varvet. Emellertid visade sig "Inventariiekammaren", på grund av sina trånga trappor olämplig som virkesupplag och kontraktet uppsades. På hösten 1897 uthyrdes huset till AB Promotor för att användas som konserverfabrik. För införande av effektivare konserveringsmetoder bildades ett särskilt bolag, "Gadus" (latinska namnet för torskfiskesläktet). Dock visade sig fabriken produkter mindre lönsamma och hela projektet lades ner i slutet av år 1900. Som ett minne av konserverfabrikstiden kallades Inventariiekammaren under långa tider för "Gadus". Husets västligaste gavel fungerade länge som ett sjömärke och benämndes i folkmun "Vita vägga".

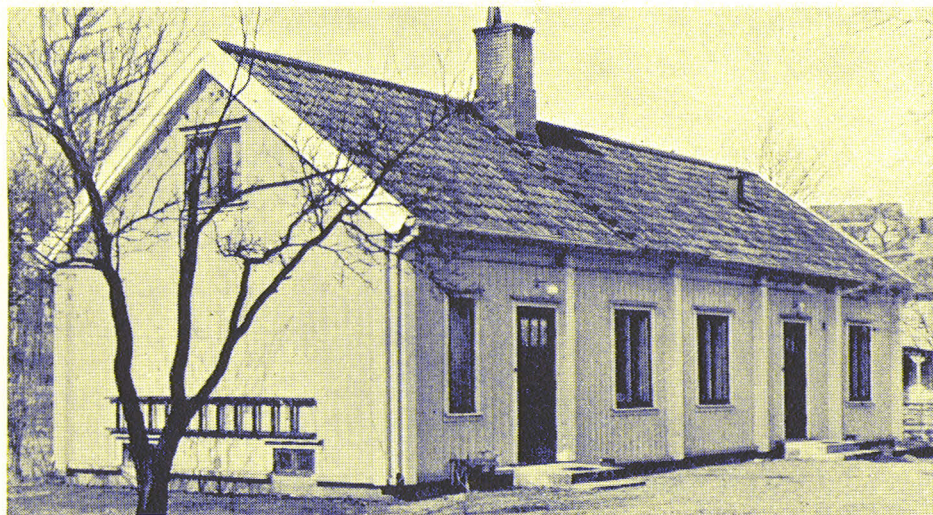
2. Minnesstenen

I hörnet av Örlogs- och Grotteparksvägarna, på norra sidan av Örlogsvägen är rest ett större granitblock med inskriptionen:

År 1700
under Karl XII:s
regering anlades
vid Billingen
skeppshamnen
Nya Varvet

På framsidan läses inskriptionen:

Stenen restes år 1950
av Sjöfartsmuséet

3. Almska huset

År 1767 inköpte jaktlöjtnanten Fadder Lindquist av kompani-skrivaren Lundquist ett hus, som han ansenligen förbättrade och till större delen nybyggde. Huset övertogs genom köp 1777 av jaktlöjtnanten Per Tranberg, som 1780 efterträddes av

överskeppare Niklas Gummesson och denne i sin tur efterträddes av ostindiefararen Anders Carlström, med vilken kaptenen vid Arméns flotta Karl Alm slöt köpekontrakt 1801. Året därpå inköpte Kronan huset. Huset uppkallades efter den siste civile ägaren, Almska huset, och användes numera som privatbostad.

4. Kyrkogården med "Ulvenstenen"

Kyrkogården anlades omkring 1750. Den tidigast kända graven är från 1794, men troligen finns där ändå äldre gravar. Nuvarande utseende fick kyrkogården 1846. Någon gång 1932-1933 övertogs skötseln av Göteborgs kyrkogårdsförvaltning. I dagens läge, när någon hemställer om att få bli jordad på Nya Varvets kyrkogård, tillfrågas Västkustens militärkommando.

Intill kyrkogårdens nordligaste mur upprestes 1953 en minnessten över personal, som omkommit under andra världskriget, bl a besättningen på undervattningsbåten "Ulven", som minsprängdes i ett tyskt minfält utanför St Oset i Göteborgs norra skärgård 1943.

Överskriften lyder:

Till minne
av de män som omkommit under tjänst
å Göteborgs eskader och örlogsbas
beredskapsåren
1939-1945

På framsidan finns följande inskription:

Underofficerskåren vid
Göteborgs örlogsstation
lät resa stenen 1953

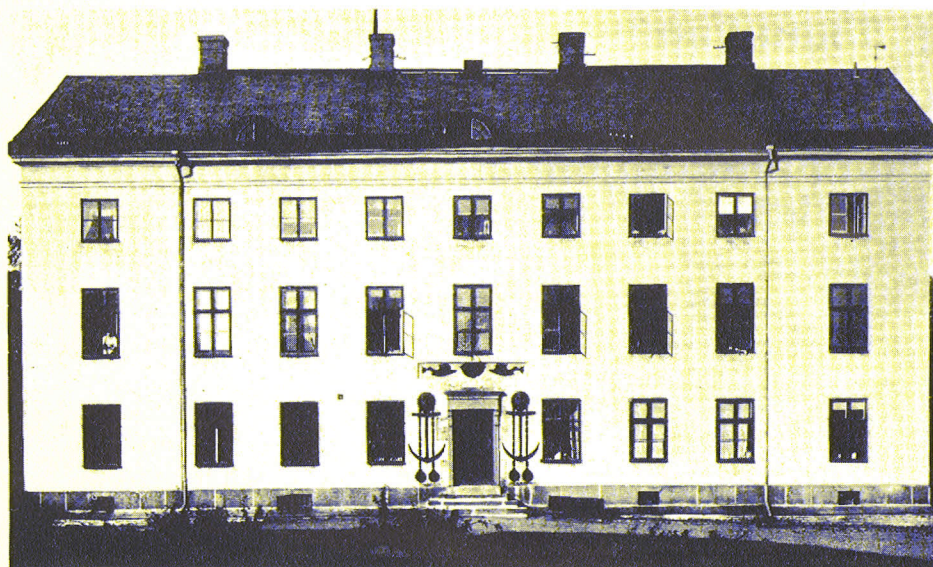
5. Södra kasernen

I Nya Varvets tidigare skeden var befäl och trupp spridda i Göteborgs alla förstäder, vilket medförde "oordning, missnöje och misshushållning, allt ledande till Corpsens och med det-samma hela Vapnets obestånd".

Av dessa skäl började man 1802 uppförandet av en kasern, Södra kasernen, samt 1816 Östra och Västra kasernerna. Härigenom ökades inkasseringsmöjligheterna från 60 till 200 man. manskapets inkvartering medförde snart den goda verkan, "att underofficerare och trupp börjar återfå ett nära förlorat anseende, espriten återkommer, tjänstgöringen vinner, samt hyggliga och välfrejdade karlar anmäla sig vilja tjäna Corpsen".

Ytterligare tvenne kaserner hade föreslagits men kom aldrig till utförande. I stället tillbyggdes Södra kasernen 1819 med ytterligare en våning.

Alla tre kasernerna används numera som privatbostäder.

6. Ankarhuset (fd chefshuset)

Den 28 mars 1805 fastställde Kungl Majt ritningen till ett chefshus, uppgjord av tillförordnade överintendenten Fredrik Magnus Piper. Huset skulle uppföras i sten i två våningar.

Platsen utsågs, där grunden var god och utsikten fördelaktig.

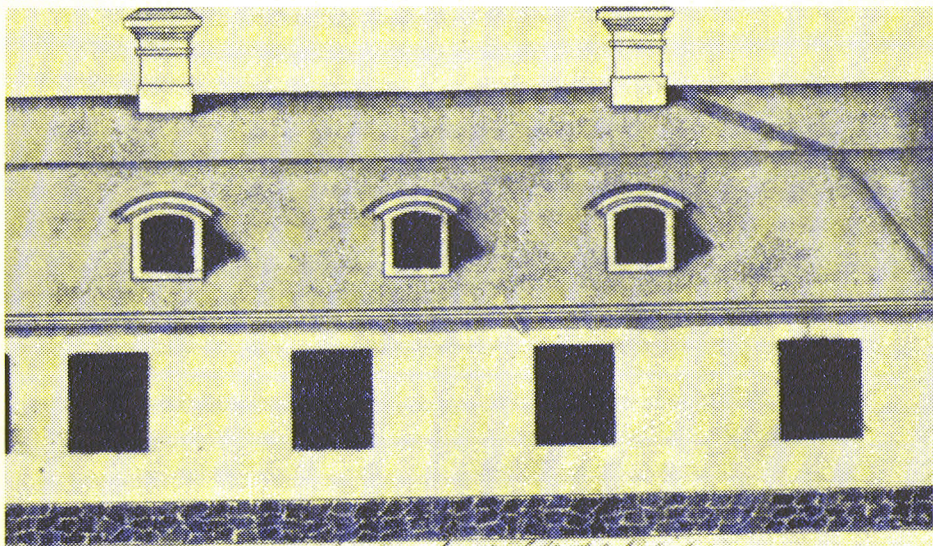
Byggnadsarbetet kom snart igång under ledning av byggmästaren Pohl, som genast, med anlitanande av kronomanskap, tog sig an arbetet. Det avstannade emellertid redan efter ett år av brist på medel, och det var endast med största svårighet, som man före 1806 års utgång lyckades få byggnaden under provisoriskt tak. Byggverksamheten återupptogs först 1812. Då var ritningarna "förkomna", vilket inte hindrade att byggnaden följande år blev färdigställd och härvid utökad med en våning. Portomfattningen prydes av gjutjärnsdekorationer, som skänktes av en av rikets herrar, greve Erik Ruuth (finansminister i Gustaf III:s regering) på Gundralöv i Skåne och består av marina emblem såsom delfiner och ankaren, vilka kommit att ge byggnaden dess nuvarande namn.

Vid besiktning 1813 funnos i första våningen lokaler för chefskansli, krigsrätten, militiekontoret, tyg- och revisionskontor och kammarkontor. Övriga våningar voro inredda för bostadsändamål men redan 1829 användes hela huset till tjänstebostäder. Huset används alltjämt som privatbostäder.

7. Sahlbergiska huset

Huset innehades på 1750-talet av jaktlöjtnanten Samuel Sundborg och efter 1780 av kvartermannen Peter Gedda. Kassören Johan Petter Sahlberg förvärvade tomten, okänt när. Under någon tid var på tomten uppfört hus bostad för pastor. 1811 uppfördes nuvarande huset av "gott och moget timmer" och blev bostad för tygmästaren fram till 1812, då det övertogs av eskaderchefen.

Huset med tillhörande trädgård är numera privatbostad.

8. af Wirsénska minneslunden

I parken öster om Sahlbergska huset anlade konteramiralen Carl Johan af Wirsén en minneslund till minne av sin maka och reste där en sten med inskriptionen:

Sorgens helgedom

invigd

åt minnet

af

den ömmaste maka

moder och vän

C.I. af W.

1816

9. Virginska huset

Förste kände ägaren till gården var löjtnanten vid fortifikationen, Johan Adam Carlberg, älsste sonen till den frejdade karolinen, översten och vice landshövdingen Bengt Wilhem Carlberg. År 1766 fick Carlberg ensamrätt att på Nya Varvet till försäljning baka alla sorters bröd av råg och vete samt brygga öl och svagdricka. Den ostligaste delen, flygeln, uppfördes och inreddes för detta ändamål. Carlberg sålde egendomen 1777 till varvskaptenen Karl Adolf von Gegerfelt, som i sin tur sålde den till översten och generaladjutanten Arvid Virgin. Denne sålde sin fasta egendom till Kronan den 4 december 1799 för 2.666 riksdaler. Flygelbyggnaden revs 1813, och i dess ställe uppfördes den nuvarande. Hela byggnaden är i våra dagar privatbostäder.

10. Paradplatsen med Norra Kasern och minnesmärken

Paradplatsen begränsas i väster av Virginska husets flygel, i norr av Norra Kasern, i öster av Korseberget och i söder av terrassen norr om Sahlbergiska trädgården. Mitt på den öppna gräsplanen ligger ett stort stockankare, märkt G-b-g XVIII IIII (uttytt 19 skeppspund, 4 lispund, dvs 3.269 kg). Det har tillhört Göteborg, en ombyggnad av linjeskeppet Åran, ombyggt ännu en gång under åren 1834-39. Fartyget byggdes ursprungligen 1784, och dess konstruktör var F.H. av Chapman.

I södra kanten av paradplatsen, i själva terrassmuren finns en minnessten över två flygare, som tjänstgjorde vid flygstationen på Nya Varvet under första världskriget. Inskriptionen lyder:

Fritz Gustav Astley Netzler

1890-1918

Karl Fredrik André Tåhlin

1895-1918

Kungl Svenska Aeronautiska

sällskapet i Göteborg

reste denna vård till minne

av deras flygargärning

Paradplatsen begränsas i norr av Norra kasernen. Denna byggnad uppfördes 1711 som tyghus åt sjöartilleriet. Den var ursprungligen belägen vid dåvarande strandkanten cirka 150 m nord om dess nuvarande plats. Efter nedtagning och flyttning till nuvarande plats, och sedan timret fått tid att sjunka inreddes byggnaden 1819 till värdshus och benämndes Norra Kasernen. I början av 1870-talet omtalas detta värdshus i ett poetiskt skimmer av G.L. Oxenstierna i hans bok "Sjöfröken, Berättelser ur sjö- och skärgårdslivet". Han talar här om värdshuset "Nobis", tydligen en gängse benämning på detta värdshus. (Ordet "Nobis" betyder "för oss".)

I första våningen fanns två spisrum för officerare och civila samt rum för värdshushållaren, övre våningen användes till "officers- och civilcorpens samling vid solenna och högtidliga tillfällen".

Nya Varvssocieteten - en förening, bildad 1839 - höll sina assembléer, konserter och baler där.

Under början av 1900-talet och fram till andra världskriget användes lokalerna i huvudsak som tillfällig inkvartering av officerare.

En successiv ökning av mässlokaler på bekostnad av inkvarteringslokaler genomfördes 1946 och 1948. Vintern 1955-56 gjordes en genomgripande ombyggnad, varefter byggnaden utnyttjades helt som klubblokaler för Sjöofficerssällskapet i Göteborg, ett nyttjande, som fortfarande består.

11. "Båtsmanstorpet"

Publika och monumentala byggnader i Göteborg liksom i de flesta andra svenska städer är väl beskrivna intill våra dagar, under det att bebyggelsen i gemen saknar all dokumentation från äldre tider. Denna bebyggelse, i allmänhet av trä, förstördes ofta

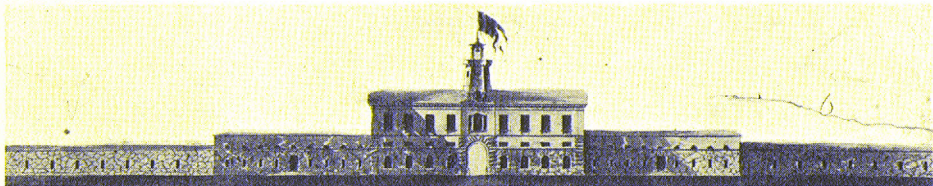

genom de ödeläggande bränder, som då och då drabbade tätorterna. Nya varvsområdet utgör inget undantag, och varje underlag för historieskrivning gällande den äldsta bebyggelsen härstädes är mycket försvårad.

Vid örlogsbasens grundläggning 1700 låg marken, där båtsmanstorpet är beläget inom det egentliga Kronovarvet, dvs på det ursprungliga Nya varvets mark och på Kungsladugårdens tidigare ägor. Redan på en "dessein" (plan, utkast) från 1701 styrs gränsdragningen för det egentliga varvsområdet av tomtgränser. Vid uppgörandet av denna plan fanns, efter vad som synes, den till torpet hörande marken upptagen, vilket tyder på att själva byggnaden redan fanns på plats, när Nya Varvet planerades och således tillhör den ursprungliga bebyggelsen. Vid den 1972 genomförda renoveringen av huset återfanns under innertaket spännpapp på sidorna av takbjälkarna i storstugan schablonmålningar i olika nyanser av vitt och grått på röd botten. Mönstret på dessa dekorationer tyder till form och färg på sent 1600-tal.

Genom ett stort forskningsarbete har fd marindirektören Thorsten Kallerdahl tagit fram uppgifter om torpets innehavare från 1767, då sjömannen Lars Lundberg ägde och bebodde torpet, när han var hemma från sina seglationer. De fortsatta ägolängderna omfattar dels vid amiralitetet civilanställda och dels båtsmän, antingen rotebåtsmän (fast anställda sjömän) eller enrolleringsbåtsmän (i krigstid disponibla yrkessjömän).

Den siste innehavaren, fd bodbiträdet Ernst Henriksson, var son till en fångkonstapel. Ernst Henriksson berättade gärna att huset understundom hemsöktes av spöken. Han berättade även att under den svåra vintern 1942-43 var det så kallt i huset att tvättvattnet i spannen i hans sovkammare frös till is flera gånger och en av de kallaste nätterna hade hans hår frusit fast mot väggen. Ernst Henriksson avled våren 1972, 73 år gammal.

12. Vakthuset med flyglar och murlängor

Projekt till "Corps de Garde - Contoir - Caserne Wärkstads Byggnader och Arrester mm" senare kallat Vakthuset alternativt tornbyggnaden godkändes 1816 och begynte uppförande 1817.

Troligen var Vakthuset med sina flyglar färdigt 1820.

Vakthuset uppfördes i tre våningar och på taket med tornmur och däröver en klockstapel. Genom byggnaden leder en port, två våningar hög.

Östra och Västra flyglarna uppfördes i två våningar men 1895 tillbyggdes en tredje.

För att avspärra själva varvsområdet byggdes en stängselmur åt väster (med nära anslutning till Stora Billingen) och åt öster och nordost (dock numera utan anslutning till strandkanten). Stängselmuren bildar yttermur till innanför liggande förråds- och verkstadslokaler.

Golvet i vakthusets port är belagt med kubb av bokträ för att minska bullret från inrullande hästvagnar.

Stenen till trappor, halvplan och trapphallarnas golv är av kalksten, markerade med kritstensrännor. Enligt sakkunniga kritade man i äldre tider med grov kritsten kors eller kryss för att utestänga objudna och illvilliga andeväsen.

13. Cellbyggnaden

Under fängelsetiden, när är nu inte helt belagt, uppfördes cellbyggnaden som ett experiment. På Nya varvets fängelse avsåg man genomföra försök med ensamceller, antingen som en straffskärpning eller för att hindra kriminellt mindre belastade fångar att av mera avancerade medfångar skolas i grövre brottslighet.

nya Nya Varvet

Till civilt ägande övergick Nya Varvet i och med att Artur Källfelt Byggnads AB köpte området av Staten 1986.

I nära samarbete med Länsantikvarien har sedan en omfattande och pietetsfull renovering av byggnaderna inom varvsområdet genomförts.

Från och med hösten 1987 präglas verksamheten av följande institutioner och företag:

ABAKO

Axhede och Hansson

Fiskeristyrelsen

Göteborgs Folkhögskola

Kustbevakningen

Nimare AB

Nordiska Hälsovårdshögskolan

Sjöfartsverket

Sjöpolisens

Vegete.

Genomförandet av projekt "nya Nya Varvet" har skett med experthjälp av:

Semrén Arkitektkontor AB

Eks Konsulterande Ing. Byrå AB

KABA Konsult AB

Häggstrands Elektriska AB

Rörmontering Gullberg & Sundlin AB

Målerifirman Ernst Johansson AB

c:a pris 10:-